

# AZ ALSÓ-BODROGKÖZ ÉS ALSÓ-TAKTAKÖZ KÖZSÉGEI PESTY FRIGYES 1864-ES KÉZIRATOS HELYSÉGNÉVTÁRÁBAN

MIZSER LAJOS

Az alább megnevezett helységek leírásával azért foglalkozunk külön, mert ezek a községek az 1949/50-es megyerendezésig Szabolcs megye részei voltak. A Bodrogeköz – *Sziget* név alatt is – Szabolcshoz tartozott *Kenézlő*, *Viss* és *Zalkod*, a Taktaközből pedig (*Takta-*) *Báj*, *Csobaj*, *Prügy*, *Taktakenéz*, *Tardos*, *Tiszaladány*.

Pesty Frigyes hatalmas vállalkozásával Tóth Péter Borsod megye anyagának 1988-as közzétételekor részletesen foglalkozott. Mostani közlésünkör elegendőnek látszik a kérdőpontok rövidített ismertetése: 1. „A megyének, kerületnek, járásnak, széknek a neve, hová a helység tartozik.” 2. „A községnek, városnak hányféle neve él most; melyik neve bir csak helybeli elterjedéssel, melyik ismeretes országszerte?” 3. „Volt-e a községnek más elnevezése? Vagy tán csak különféle kép iratott a mostani helynév?” 4. „A község mikor említetik legkorábban?” 5. „Honnan népesített?” 6. „Mit lehet tudni köztudomásból, írott vagy nyomtatott emlékekből a név eredetéről, értelméről, mindegyik nyelvű helynévre nézve?” 7. „A község határában előforduló többi topographiai nevek...” (és részletesen felsorolja a földrajzi utótagokat, és saját gyűjtéséből példákat is hoz). Ezek után az „Utasítás” következik, mely tanácsokat tartalmaz a gyűjtés módját illetően, és felhívja a gyűjtők figyelmét arra, hogy a teljességre törekedjenek.

A Szabolcs megyei anyag is az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattárában található. Jelzete: Fol. Hung. 1114/38. Nem az eredetiben láttam, hanem mikrofilmről olvastam, s ezt teszem most közzé.

Az 1849–1867-es közigazgatási beosztás szerint a Nagyváradi kerülethez tartozó Szabolcs megye 4 járásból állt (Bátori, Dadai, Kisvárdai és Nádudvari). Említett községeink a Dadai járás rakamazi szolgabírói szakaszának részei voltak. És viszonylag hamar visszaküldték a kérdőíveket. Ám úgy látszik, hogy Kenézlő és Zalkod leírásával nem volt megelégedve a szolgabíró, ezért újat íratott a jegyzővel (ez utóbbiakról a keltezés hiányzik, de az e járásban történt más „ismétlések” 1866-ból datálódtak, így valószínű, hogy Kenézlőn és Zalkodon is 1866-ban történt a második leírás).

Pesty Helységnévtárából már több közzététel is történt (pl. Borsod, Békés, Nagykállói járás stb.). Alkalmazkodtam az eddig megjelent munkák elveihez. A szövegeket betűhív olvasatban adom meg. Ez annyit jelent, hogy ragaszkodtam az eredeti helyesíráshoz (pl. nagy- és kisbetűk, magán- és mássalhangzók rövidsége és hosszúsága, egybe- és különírás stb.). A számnevek toldalékolását viszont egységesítettem, és a különírt ragokat egybeírtam a szótóval. Megtartottam a mondatok szerkezetét, beleértve a központosítást is. Szögletes zárójelben hozom a községek nevét, ha ezek címszerűen nem voltak leírva. Nem jelzem az áthúzásokat, betoldásokat. A feltűnő tévesztéseket (!)-lel jelölöm, ha ez formai hiba. A tartalmi hibák korrigálása majdan a feldolgozó feladata lesz. Az oldalszám megjelölését feleslegesnek tartom, hiszen a szabolcsi helységek ABC-sorrendben követik egymást.

A földrajzi neveket (a „topographiai neveket”) – mivel éppen ezek képezték a gyűjtés célját – kiemelten jelöltem. Ha a leírásban többször is előfordult (mint pl. Tisza, Takta), csak egyszer.

Végezetül elmondhatjuk, hogy a lejegyzők lelkiismeretesen jártak el műveltségüknek, helyismeretüknek megfelelően. Éppen nekik köszönhetjük azt, hogy a már nem élő földrajzi neveket megmenthettük a teljes feledéstől.

#### Helynevek Szabolcs Megyéből Báj községből

1. Báj község fekszik Szabolcs Megyében. Dadai Járás Nagy váradai kerületben, Fő Szolga bírói szék helyi Nyíregyháza. Megye székhely NKálló.

Fekszik az úgy nevezett *Takta* közön.

Takta köznek nevezetik azon hely, mellyen T. Kenéz Pthrügy Báj, Csobaj, Tardos, és T. Ladány Községek

Takta köznek nevezetik e' hat község Szabolcs azért; mivel a Takta fojó, melly Tisza Lucznál a' Tiszából ered, ezen községek határait keresztül kasúl csavarogja – míg ismét ki indulási helye felé tart, – a' nélkül, hogy egyebütt a' Tiszába menne.

2. A' községnek ezen nevezete ország szerte ismeretes neve él egyedül: Báj.

3. Vólt e' a' községnek hajdan más elnevezése? nem tudatik

4. Mikor említették, mint község leg korábban? A' jelenbeni bírtokos a' Pataý Család; Rákoczi meg bukása óta bírja.

5. Honnan népesítettett? nem tudatik.

6. Mit lehet tudni köztudomás, hagyomány, írott vagy nyomtatott hagyományokból a' név eredetéről 's értelméről? Semmit.

7. A' község határában elő forduló topographiai nevek.

*Túrós* részint szántó, részint kaszálló föld – nevét honnan vette nem tudatik. *Fekete erdő*. Mocsáros völgy erdő, a' *Takta* U formára körül folyja. *Tektej* szántó és kaszálló föld – a' Takta vizéről. *Váradai föld* szántó föld. Hajdan a' Pataýak előtt Váradai nevű kis földes ur bírta. *Paptelke* Szántó föld, hihetőleg Pap bírtoka vólt. *Fecske fark* szántó föld, formájáról kapta nevét. *Arany gyűrűs*. Kút, egy nagy legelő közepén, köz monda szerint – arany gyűrűjét vesztette ott egy Pataýnő Asszonyság. *Zsombikos*; kaszálló víz járásos hely lévén a' Tisza szabályozás előtt – egyik Zsombík a' másikat éri rajta. *Kocsordos* kaszálló, temérdek kocsord nevű füvet terem. *Kereszt ér* szántó föld, a' rajta keresztül menő két érről. *Labirinthus*. Legelő a' Tisza szélen *fűz ér*ével összeköttetésben – és csoportos nyárfák 's fűz fák vannak benne, mint egy sziget fekszik a' Tisza és a védőtöltesek között. *Fűzes* a' Tisza mentiben hosszan el nyúló – nyár és fűz fákbol álló erdő; szintén a' Tisza és védőtöltes között. *Vay hát* legelő, a' Tisza szélen, hihetőleg Vay nevű bírta valaha. *Puha* szántó föld – homokos puha természetű földjéről. – *Ibrány* szántó föld közepében egy hosszú nagy fenekkel 's tóval; de amely már most a' szabályozás óta – szántó földnek használható – Nevét onnan vette, mivel hajdan az Ibrányi tsalád bírta. *Keczeto* hajdan egy nagy ki terjedésű tó – jelenben szántó föld – *kecze* vagy *Kacsa tó* név hihetőleg egy. *Paptava* egy nagy fenek a' nagy erdő alatti kaszálló közepén – jelenben felszántva kölesnek használtatik. *Aprós ér* kaszálló 's egy részben legelő. Apró erekkel teljes. – fekszik a' Csobaji határ szélen, délnek. – *Róna* szántóföld a' közsegtől le a' Tiszáig nyúló szép fekvésű szántó föld. *György ere* Csobaj és Báj közt ér – rajta híd, 's ország útba. – *Mogyorós* kaszálló – Mogyoró leveles füvet termő szép rét. – *Fejó* kaszálló – egy zug, a' tarczali, Takta, pthrügyi határ között a' báji határ szélen.

Összeíratott Bájon Majus 17-n – 864.

Szentpétery András bíró  
Borsos György Jegyző

#### Hely nevek Csobaj községből, Szabolcs Megyéből.

1. Csobaj község tartozik a' Nagyváradai kerülethez. Fekszik a' dadai járásban Fő Szolga bírói szék helye Nyíregyháza – megyei székhely N Kálló.

2. A' községnek ismeretes 's országszerte ismeretes neve Csobaj, hogy

3-or Vólt é a' községnek hajdan más elnevezése? nem tudatik; és

4-er Mikor említették leg korábban szintén nem tudatik, valamint

5-ör Honnan népesítettett? bizonytalan.

6-or Sem köz tudomás, sem hagyomány, sem írott vagy nyomtatott emlékekből, a' név eredetéről, értelméről tudomás nints, 's nem lehet, mivel sem a' községnek, sem a' földes Uraságoknak levéltárok régi nincs.

7-er A' község határában elő fordulót topographiai nevek: a.) *Nagy girind*. Magas, hosszú, 's a' víz áradásaiból is ki emelkedő hely – szántó föld. b.) *Aprós ér*. Szántó föld 's rajta keresztül menő több erektil nevezeték ily. c.) *Csókatava*. Szántó föld, hátság hely, mely a' mellette levő *Csókatórol* nevezetett el. d; *Császárhalom* minden halmok felett leg nagyobb halom – hihetőleg azért nevezetett halmok Császárnak. – e.) *Bába hát*. Szántó föld neve honnan ered, nem tudatik. f.) *Lapos halom* 3 nagyobb halmok közt fekvő halom, 's szántó föld. g.) *Sós tó*. Szántó föld, székes széksős hely – egy tó környékén. 10. *Hegyes* halom hirtelen hegyességéről nevezetett. 11. *Fűz erdő* a' Tisza mellett nyúlik el, a' községtől dél nyugotra, sövény fonásra való vesszőt és tűzi fát szolgáltat. 12.) *Káposztáskert*, kaszálló, hajdan káposztás kert volt, most kaszálló szintén a' Tisza mellett. 13. *Veres rét*. Veres nadrág fűvet termő lapos kaszálló. 14. *Kaján szék*. 15. *Pap tava* egy nagy fenek, fűtésre és ház fedésre való gazt szolgáltat. 16. *Rimosó*. legelő a' Tisza szélen, itt fűrésztetnek a' juhok 's mosnak a' gyapjúk. 17.) *Bika rét*, kaszálló. Tisza szabályozás előtt helyjel oly magas gazt termett, hogy a' bika sem látszott ki belőle, most szép kaszálló. 18.) *Türös* szántó föld és kaszálló. Nevét honnan vette nem tudatik. 19. *Tölgyes erdő*, lapos hely, tölgyfákkal. 20. *Homok Szöllős kert* egy homok dombon. 21. *Tektej* Szántó föld – a' Takta vizéről vette nevét, mely körül folyja – ez előtt kaszálló volt. 22. *Szent ilona* kender föld egy kis sziget forma hely a' Takta medre és a' község közt. – 23. *Takta* folyó víz, ezen csavargó víz között fekvő faluk erről nevezetnek *Taktaköznek*. –

Összeíratott Csobajon Majus 17-n 1864

Magyar Bálint bíró  
Borsos György Jegyző

### [Kenézlő]

Kenézlő Községe tartozik Szabolcs megye Dadai szolgabírói járáshoz, szék helye jelenleg Nyír egyháza. *Bodrog köz* általános táj nevezett alkalmaztatván reá azért, mert a *Tisza* – *Bodrog* folyók öszve folyása között Tokajtól Kelet északnak esik, sajátságos fekvésénél fogvást Zalkod és Viss szomszédos Községekkel együtt *sziget* táj nevezett alatt általánosán ösmeretes, mivel e szigeti Községnek határait, a *Tisza* árját a *Bodrogba* vezető úgy nevezett *Török ér* választja el más határoktól, 's *Zemplén* megyétől és mint egy három szöglet képező szigetté alakítja.

A török ér nevezetről a táj monda azt tartja, hogy régente csatája volt a magyarnak e tájon is a törökkel, a törökök meg veretvén török holttestekből létesítettek a magyarok hidat a most is süllyedő fenekű török éren Keresztül, 's ezen utánok nyomulva üldözték őket d. n. patak varosa felé. – Hogy ezen táj mondának alapja lehet igazolja némileg a *Török ér* körül évek előtt először szántott alkalomkor talált régi ék szerek, fegyverek és ló szerszámok, melyek fájdalom ahoz nem értő Kezekbe kerülvén nyereszkedő tárgyakká allyasítottak.

Kenézlő Község eredeti nevét, – mint a táj monda onnan és azon időből vette, a midőn „Kenéz” és „Venczel” régi elődeink éltek, es hogy Kenézlő Községe azon időben kezdődött volna lakatni „Kenéz” emberei által. – A táj monda szerént tehát az történt volna, hogy „Kenéz” „Venczellel” öszve koczkodtak; „Kenéz” a tiszta jobb, – „Venczel” pedig a tiszta bal partján voltak embereikkel, 's abban állapodtak volna meg, hogy Köztök fel merült viszály több ember áldozatot ne vonjon maga után, ha nem a Két vezér a tisztán át löjjen egymásra nyíllal. – Ekkor történt volna az: hogy a midőn „Kenéz” a tiszta jobb partján álván, nyíllal lött Venczelre, – emberei kiáltották „Kenéz” ló; míg „Kenéz” Venczelt találván, Venczel lött a tiszta bal partjáról Kenézre, akkor pedig Venczel emberei kiáltották, vigyáz Venczel, ló; itt pedig meg telepedtek volna Venczel emberei 's innen nevezetne a tiszta jobb partján fekvő Kenéz-lő helyett Kenézlőnek; – míg a tiszta jobb partján fekvő Vencsellő Község pedig, Venczel-lő helyett Vencsellőnek. –

Kelt Kenézlő Majus 28 864

Kriston Lajos  
körjegyző

### Hely nevek Kenézlő Községből, Szabolcs megyéből.

Kenézlő Község tartozik Szabolcs Megyéhez, Dadai járás 2-ik szakasz szolgabíróságához; ismeretes „*Sziget*” nevezett alatt is, Viss és Zalkod községekkel együtt, mivel a három Község, Szabolcs megyének észak nyugoti részén, Zemplén megye által szomszédoltatva a tiszta fojó jobb partján Tokajon felül hol a *tisza* és *bodrog* fojók egyesülésbe szakadnak, és az úgy nevezett „*török ér*” által mint egy három szögletű területtel Zemplén Megyétől el vágattatva fekszik. – A községnek nevezetét más féle képpen nem tudjuk; egyedül a hagyomány és mind a szerént sokan Kenéz magyar vezérről nevezetnek állítják. A községnek keletkezése idejéről sem szóbeli, sem pedig írás bel okmányaink nincsenek: ilyenekkel sem az Egyházat, sem pedig az e század elején ide települt Külbirtokos család nem bír. Népesítése hol vette eredetét nem tudni egészen; csak annyi bizonyos: hogy egy része tót elemből származik, kik már igen régen elsajátították a magyar nyelvet; külföldben Refor. R. Kathol. óhitű vallásukból majdnem egyenlő lélekszámmal és kevés Zsidosságból áll. – A

község határában előforduló topographiai nevek. – a Község alatt mindjárt Keletre: „*Burgundia*”, ez a Községhez tartozó belsőségből áll, mint egy 35 zsellér lakkal, hihető hogy később ide települt idegenek által építetett. „*Kardos homok*” szántóföld, emelkedett fekvéssel hagyomány szerint a régibb időkben szántás és kapálás idejében Kard 's más egyéb fegyver darabok fel találásáról nevezetett, de inkább hihető, hogy Kard alakjában érinti a közvetlen alatta és mellette levő és vízjárta Kaszálló területet: nevezetét innen vette. – „*Csányi homok*”, dombokból álló szántó föld, nevezéséről semmi tudomás. – „*Hegyes halom*”, egy magas homok domb, környezve aljas és változva magasabb fekvésű szántóföldekkel, – alatta fekszik a „*Bordás tó*” mely a szántó földek között esik, ez előtt nagyobb ár vizek alkalmával ár vizet is kapott, igen vastag át mérőjű és kemény testű nádat termelt, úgy hogy a borda csinálásból élő Gömör megyeiek innét szerzették be a szükséges nádat. – „*Farkas szeg*” szántóföldből álló nyelv alakú föld terület nyulik a lapályos területbe majd nem a török éréhez. nevezetét onnan vehette, miként mivelés alkalmával most is, de régebben nagyobb mennyiségű Urna darabok és egész Urnák is találtak és találtattak. „*Török ér szeg*”, egy a török és határ ér által elkerített kaszálló föld terület. – „*Danka*” homok magaslatokból álló szántóföld. „*Bai homok*”, községi legelők között fekszik mint egy 10 holdnyi magaslat; nevezetét bizonyosan régi Bai Kenyézli Község birtokosáról vette Ki el halálózván vagy is utód nélkül a Község Kamarára szállott,

Kriston Lajos  
körjegyző

#### Helynevek.

Pthrégy községből Szabolcs Megyéből.

A' nyomtatott útasítás 1-ső pontjára.

Szabolcs Megye Dadai járás II. A' megye székhelye Nagy-Kálló, járás székhelye Nyíregyháza, a szakasz pedig Rakamaz. A' Község a' megyei felosztáson kívül mint táj elnevezéshez, egyszersmind az úgy nevezett *Takta-köz*höz tartozik, mely onnat ered, miszerint hihető a' *tiszának* egy régi ága *Takta* név alatt Tisza Ladány mellett kfszakadván Ladány, Tardos Csobaj, Báj Pthrégy és Kenéz községek éjszak, és nyugati határ oldalait körül keríti, és Tisza Lucznál szakad ismét a' Tiszába. Most ugyan már nem foly, mí után Ladány mellett elvan választva töltéssel a' Tiszától, de víz van benne többnyire de azok is, ha feleslegesek, és kitérés-sel fenyegetnének T. Lucznál zsilip segítségével a' tiszába lecsapoltnak. –

A' 2-ik pontra.

A' község pecsenyomóján FPTHRÜGY. névalatt, mely előre ragasztott F alkalmasint falut jelent és tehát csak Pthrégynek iratik. A' nép nyelvén azonban; de az egész környéken is Tügynek neveztetik, és ez utobbi elnevezés leg kiterjedtebb magyarok lakván emlékezet óta, azért más nyelveni neve ösmeretlen. –

A' 3-ik pontra.

Már a' 2-ik pontban megfejtették.

A' 4-ik pontra.

Az úrbériség béhozatalával 1775-ik évben.

Az 5-ik pontra.

Ösmeretlen.

A' 6-ik pontra.

A név hihető Frigyből ered, mert a' monda szerint valaha Huszítákis lakták, és mostani egyetlen református templomának alapját is azok tették volna le, falaf azonban az öregek emlékezete szerint már később épültek, ez azonban bizonytalan, hanem inkább származtatható neve azon vízállásos fenektől, mely még mai napig is *Tüd* nevet visel. –

A' 7-ik pontra.

A' Táj elnevezés Kálmán névtelen írójánál is elő fordul Tokuta Kúsz név alatt, és természetes, vagy talán mesterkélty fekvésénél fogva vízi vár lehetett, mert a' mint az 1-ső pontban említettett a' Takta, és Tisza által körül fogatván egy Szigetet képez ugyan azon első pontban említett községek határjaival együtt.

A' vár bástyái lehettek a' Pthrégyi, és Kenézi határban a' félhóldanként egymásra hajló tavak *fehér tó vényasszony tava, görbe tó* és *Erecs*, valamint a' *peres ere* nevű mély ér, mely két utóbbi erek által két külön darab sziget képeztek, öszve-vissza szőtt-font tavakkal, melyekbe ugyan a' tiszta Szabályoztatása óta csak néha néha akad meg hosszas időre a' víz. – Ejszak felől a' Zombori határban a' *Diktány, Bálvány, Bócs erek*, az *árvatóval* együtt, melyek hasonlóúl jelentékeny mocsarós apróbb szigetekkel foglalnak körül, és ritkán van víz nélkül. A' dél, és Keleti bástyáját pedig a' Tisza maga képezte apróbb kifüvésseivel együtt.

Düllői: *Gát megi, Fejő, Görgő, Kecskés ér, Lápos, Kárászné széki, Kő határ, Kódus rét, Fehér tó köze, Gyólc rét, Pósa elő, Paptava köz, Szakadék, Nagyerdő és Diktány zúg*, a' kaszálló, és legelőkben Szántó földekben pedig *Fejő tóhát, keze tó hát, Süldő tó hát, Kecskés ér hát, Két ökör halom, Hosszú és Közép düllő, Ördög égető halom, Madarász halom, Szöllőskert tábla, Kakaska fenek, Nagy és Kis sovány szer, Vasarós halom, Szij János hátya, Nagy, és Kis Cseger, kert alja tábla, Bakos ér köz, Úrrét, Kiserdő és Tök föld*, – valamint a *Pérez gödör tábla, Hegyes hát és Borjú szeg*. –

Nevezetesebb tavai: A' *fehér tó* 150 hóld kiterjedésű *Hamvas tó*, *Vén aszony tava*, *Bodóné feneke*, *Falu tava*, *Sámson*, *Ikrága*, és *avarné tava*, valamint még számos düllőikről nevezett apróbb fenekek.

Erek, mely bő esőzés, vagy árvíz idején folynak és közlekedésbe hozzák mind az apróbb mind a' nagyobb tavakat, és mocsárokat: a' *Takta*, *Erets*, *Diktány*, *Peres ere*, *Ferencz ere*, *Laskod ág*, és *Füzed ere*.

És végre a' község határa öszveér éjszakeről a' *Tarczali*, *Zombori*, *monoki*, és *Bekecsi* határokkal. Nyugotról a' *Szadai* és *Harkányival*. Délről a' *Dadai* és *Kenézivel*. Keletről pedig a' *Bájjal*.

Hajdanában a' határ sok szék sőt termett, de a' tiszta szabályoztatása óta többnyire elveszett.

A' lakosság zöldség termesztéssel szorgalmasan foglalkozik, nevezetes a' *Tügyi* tormáról. –

A' gyümölcsészet csupán a meggyre szorítkozik.

Kelt Pthrűgyön 1864-ik évi Majus hó 11-én

Halgató Pál Fő bíró  
Hornyák Mihály  
jegyző

#### Helynevek.

#### Takta-Kenéz községből Szabolcs Megyéből.

A nyomtatott útasítás 1-ső pontjára

Takta-Kenéz község Szabolcs Megye, Dadai Járás 2-ik szakasza. A' Megye székhelye Nagy Kálló. A' járás székhelye Nyiregyháza, a' szakaszé pedig jelenleg Rakamaz. A' község egyszersmind táj elnevezés szerint a' *Taktaköz*höz tartozik. A' táj elnevezés eredete Pthrűgy mellett iratott le.

A' 2-ik pontra.

Némelyek szerint Kenéz, *Kenyézs*, a' tiszta menti táj ejtés szerint pedig *Kinyizsnek* is mondatik, másneve nincs. – 1852-ik év óta *Ó* és *Új Kenéz*, mivel a' Kenézi tiszta átmetszés árka a' falut nemcsak saját határjától el választva szigetbe szorította, hanem annak egy részét el is foglalta, azért a' lakosság kiköltözvén a' határ közepére, és új falut alakított új Kenéz név alatt, az *ó falu* helyén pedig csupán az urasági kastély majordájával együtt maradt meg mintegy 170. hóldnyi többnyire erdősegből álló szigeten.

A' 3-ik pontra.

Ember emlékezet óta nem volt az előbb mondottaknál

A' 4-ik pontra.

Az öregek mondája szerint már 1663-ban már említetik, mint *Camaralis* birtok; de az úrbériség behozatalával már földes úri tulajdon volt. –

Az 5-ik pontra.

A' lakosság több eredetű lassan lassan bevándorolt, és apródonként meglepedett, egyébként egy nyelvet beszél – a' magyart, és nagyon szegény.

A' 6-ik pontra.

A' monda szerint, minthogy leginkább erdősegből állván határja, – a' *tiszta* partján épült falujából a' tiszta vizére meszire kinézhetett, és így lett a' neve *Kinéz*. –

A' 7-ik pontra.

Düllőinek nevei kaszálló, és legelőiben: *Lápos*, *Előfűz*, *Kék csomóka*, *Szenterdő*, *Csikor zug*, *Órvény zug*, *Erecszug*, *Nagyhát*, *Kistolapossa*, *görbe tó köz*, *Szelep lapos*. Szántó földekben: *Első* és *2-ik káka hát*, *Bivaj hát*, *Hoszúhát*, *Kis kengyel*, *Nagy Kengyel*, és *Szikhát*. –

Erdőkben: *Tót fűz* melyben maí napig is 6–8'-nyi lábnyi átmérőjű odvas fűz fák, és szinte 3–4'-nyi átmérőjű tölgyfák találhatók, a' *Szó* /:fűzes:/, –

Tavai: *Csikor*, *Görbető*, *Szelep*, *Erecs*, *fehértó*, *Zubogó* és *Kengyel tavak*, valamint még több apróbbak is.

Kelt T. Kenézen 1864-ik év Majus 11-én

Beretz János fő bíró  
Hornyák Mihály  
jegyző

[Tardos]

Szabolcs megye Dadai Szolgabírói járás Kebelébe tartozó Tardos Község eredetének és jelenlegi állásának leírása

A Község hely neve el nevezése, sem irott emlékekből sem hagyományból ki puhatható nem lévén, csak annyi emlék él a népek között hogy hajdan egy kiszolgált kapitány bírta, midőn még néptelen volt, egyedül egy Korcsma és egy Állás volt azon helyen hol most a falu fekszik, de hogy ki által és honnan népesített és honnan telepített felölle semmi sem tudatik.

A Község határán elnevezések ezek. *Sóska part*, *Danczka*, *Homok hát*, *Kanahán*, *Barát sziget*, *Kis réti*, *Kolokányos* és *Karakó* nevű legelő mely a *tisza* árja által borították gyakran, – a Községben bent a *Czigány*

part mely hajdan temetkezési helyül használtatott, mivel holt maradványok hányatnak befőlle ki. – Kelet és déli oldalán kanyarok (!) a Tisza; több nevezetességek sem írott emlékekből sem hagyományokból ki nem puhatoltathatnak.

Melly Helynév leírásunk mellett tisztelettel maradtunk  
Tardoson Május 16. 1864

Sándor János bíró  
Lakatos József Jegyző

[Tiszaladány]

Szabolcs megye Dadai Szolgabírói járás Kebelébe tartozó T. Ladány Község eredetének és jelenlegi állapotának leírása.

A mint a szájról szajra jött hagyományokból kipuhatólagos lévén, e Községet melyet jelenleg T. Ladány név alatt ország szerte esmerünk hajdan Tiszai halászkok ülték meg; mint még akkor a más most ugynevezett *Holt Tisza*, mely jelenleg is a falu alatt nyúlik élő Tisza volt, s azon helyet melyet meg telepítettek először Tisza Falunak neveztek el, fő foglalatosságok a halászat volt; Később pedig a leg öregebb halászlól ki Ladányi Péter volt, nevezetett Tisza Ladánynak mely nevet e mai napig ország szerte esmerünk, telepítettett pedig a pusztító tatár járás után, de hogy honnan és ki által nem tudatík.

A Község határán elő forduló nevezetesebb el nevezések következők: *Tyúkos halom, Égető halom, Kosárdomb, Nagy és Kís Dicsé hát, Arany kert, Vecskes, Csóka tó, Homok, Keserű düllők*, a rétekben pedig *Súlymos, Dicsé köz, Bika rét, Tódi, Otthálsz ér, Virágos*, mely elnevezések hogy honnan veszik eredetüket nem tudatík továbbá a *Karakó* nevű legelő, melynek közepén a *Karadoly* nevű mocsáros tó fekszik a Tisza árja által évenként gyakran elborítottatík; – a határ keleti oldalán foly az *Élő Tisza*, – több nevezetesebb helyek ki nyomozhatóak nem lévén, a fent le irt elnevezések maig is a nép ajkán ugyan azon módon nevezetnek.

Melly leírásunk mellett tisztelettel maradtunk T. Ladányon Május 16: 1864

Bényei Bálint bíró  
Lakatos József Jegyző

Hely nevek

Viss Községből Szabolcs megyéből.

Tartozik Szabolcs megyéhez, Dadai járás II.-ik szakasz szolgabíróóságához, /:szék helye Nyír egyháza:/ ismertetik „*Sziget*” név alatt azon oknál fogva, mivel „Kenézlő, Viss, és Zalkod” Községekkel egygyütt a’ *tisza* és a’ *badrog* fojó egymásba fakadása feletti három szög területet foglal el határa, ezen felül pedig Zemplén (!) Megyétől a „*török ér*” által választván el, ’s így három mind három oldalrol szorított Község „*Sziget*” név alatt is ösmertetik. A’ Község neve hely beli el terjedéssel nem is birt. A’ Község keletkezése idejéről sem írott, sem szóbeli hagyomány nem létezővén, arrol bővebb fel világosítás nem adható. – Szóbeli tudomás szerint tótókkal népesítettett be, de hogy mikor? az nem tudatík, hogy tótok által telepítettett és népesítettett, a’ Község neve is bizonyítja, mivel „Viss” tót szó lévén, magyarul annyit teszen: „sásos”, és ez Község helye fekvésének ezen név meg is felelő, mennyiben szabájozás előtt határa nagy része folytonosan viz tanya volt. – Düllőit a’ határának ez úttal is régibb neveiről nevezik, ilyenek: „*Csanálos*”, közvetlen az ár viznek kitett lapályos rész mellett fekszik, egy része aljas, nagyobb része pedig homok magaslatokból áll. – „*Kender és Fazekas zug*”, szinte homok magaslattal áll, Zug nevezetét talán onnan nyerte, hogy mint szántó föld ár viz esetén vízzel körítettett. – előbbieke Kender vetett a’ lakosság. – „*Dáros tó düllő*” ezen düllő az úgy nevezett „*Dáros tó*” mellett fekszik, mely tó feneke igen táros lévén, nevezetét ott vehette. – „*Hosszújáró düllő*” ezen düllő nevezetét ott vehette, mivel ezen düllőbeni földek tagosítás előtt igen hosszúra nyúltak. Külömben homokos természetű. – „*Dombócok*” düllője, ezen düllő nevezetét onnan vehette, mennyiben az egész düllőben több homok dombok között fekszik. – „*Déli telek*”, ezen düllő nevezetét onnan nyerhette, mennyiben az egyéb düllőbe foglalt földeket paraszt telkek birták.–

„*Székre járó*” ezen düllő nevezetét ott vette mivel alatta el nyúlik egy 17 ékes határ rész. –

„*Angyalka düllő*” elnevezése tárgya nem tudatík.

„*Csenke düllő*” nevezetét onnan vette mivel Zalkod Község „*Csenke*” nevezetű Kaszállójával szomszédolva van. –

„*Német asszony nyilasok*”, Kaszálló földek, nevezetét onnan vette, mivel hajdanaban bizonyos Német asszony birta. – „*Török ér zug*” nevét nyerte a’ határa a’ Zemplén megyétől elválasztó *török erétől*, ez ér pedig a török világból vette nevezetét, de e helyütt tanyázott törökökkel vívott csatákról. „*Kokoti*”, Kaszálló rét, nevezetét onnan vette, mert e düllő három ér között fekszik.

Kriston Lajos mk  
körjegyző.

[Zalkod]

Zalkod Község tartozik Szabolcs Megyéhez, Dadai szolga biroi járáshoz, székhelye Nyiregyháza. *Bodrog köz* általános táj nevezett alkalmaztatván reá azért; mert a Tisza-Bodrog folyók öszve folyása között Tokajnál – északnak ettül leg közelebbi Község. – *Sziget* táj nevezett alatt szinte általánosan ösmeretek, Zalkod, – Viss, – és Kenyézlő hármast érintő határos Községek, mivel sajátságos fekvésüknél fogva határait, a Bodrogból ki szakadó – vagy is inkább a *Tisza* árját a *Bodrogba* vezető úgy nevezett *Török ér* el választja Zemplén megyétől, és mintegy szigetét alakítja. – Délről határát a *Tisza* folyó érinti, – ’s választja el a tiszta túl oldalán lévő Szabolcs és Timár szomszédos Községektől. Zalkod Község 1850-ik évben három hóig – Közlekedési tekintetekenél fogva Zemplén megyéhez volt politikailag felosztva, de három hó után ismét vissza csatoltatott Szabolcs anyamegyéjéhez. – Meg emlitendő Zalkod Községről az is; hogy a Bodrog közü – tiszta szabályozás, tiszta töltés vonalát, egy czélba vett Kereszt töltéssel, – mely a falú déli oldalán lévő *temető domb*bal leend öszvekötvé, itt rekeszti be. –

Kelt Zalkod május 28- 864

Kriston Lajos mk  
körjegyző.

### Hely nevek.

Zalkod Községből Szabolcs Megyéből.

1. Zalkod Község tartozik Szabolcs Megyéhez, Dadai járás 2-ik szakasz szolgabiróságához, Szolgabiró székhely mai napon Nyir egyháza. –

2. A Községnek más nevezete nincs mint „Zalkod”, ez bír helybeli elterjedéssel, ez ismeretes Ország szerte is. Van a Községnek táj néven „*Sziget*” nevezete is, e néven hívják a Közel vidékiek Kenyézlő és Viss Községét is, mert e három Község lévén csak a tiszán túli Szabolcs megyéhez tartozandó, a *tisza* jobb partján fekvéssel, mint egy elszigetelt állásába; mivel délről a Tisza-Bodrog folyók öszve ömlése között, északról pedig a Tiszát a *Bodrog* folyóval öszve kötő „*Török ér*” ék alakjával magában foglaló földterületen fekszik, ’s szabályozatlan állásában, valamint a tiszta, úgy a Bodrog folyóknak gyakortai kiöntései a Közlekedést Zemplén és Szabolcs megyék más Községeivel lehetetlenítik.

3. Emlitetik, hogy a Községet „*Rákoczy*” idejében nem Zalkod, hanem „*Alkút*”-nak nevezték volna, ezen nevezetét onnan nyerte volna, miszerint az egy óra járásnyira eső Tokaji földvárba a védelmi sereg elég helyet nem találván, a lovasság itt tanyázott, ’s ezen hely egy híres Küttal látatott el. –

4. Zalkod Község, mint régi archivális jegyzetek igazolják, 1332-től újra létesült; de a régi hagyományok és elbeszélések után állithatni, hogy még a tatár járás előtti időkben is fennállott már és Kathol. egyházzal birt, volt lelkészi laka, és lelkésze; mi elpusztítatván, fentebbi évben fel építetett, hanem hogy meddig tartott, határozott évszámot adni nem lehet. – Mert egy ideig mint a tiszta Tokajhoz tartozandó lévén Község állott az ottan lakó /:Tokajban:/ és Zalkodi birtokos Kegyes rendi szerzetesek vezetése, és lelkészi jog hatósága alatt. –

1748-ik évben kezdett másod elpusztulása után Zalkodon, mint anya Községben újra épülni Egyház és lelkészi lak, b. e. Molnár András Tokaji lelkész, és Kócsi Apát ájt; alapítványából mely mű 1856-ik évben bevezetettvén felszenteltetett, és az Isteni szolgálatnak át adatott. Molnár János akkori plebános idejében Mária Magdolna tiszteletére. – Ez időben és időről időre 1748-tól van anya könyve, – hova mint fiók Községek csatolva valának: Viss, Kenyézlő, Zabolch, Vencsellő, Buly, Gáva, Berczel, – és Kótaj Községek, – de az 1786-ik évben Vencsellőn parochia állitatván, Viss, és Kenyézlő Községeken kívül a többi Községek el estek tőlle. 1748-ik évben plebános volt mint első – Téglássy József később Egri Kanonok lett. – Mely évben az anya Könyvben elő fordult nevek Filiárszky János Kath. Lasztóczy János Kath. Molnár Péter Kálvinista, Kiss János Kath. Tóth Ferencz orosz. Nyitrai Mihály Kathol. Szakács József Kathol., és Varga László Kathol. –

5. Zalkod Község népei monda szerint Zalkodra mint egy asyllumba menekültek –, földbirtokosa kivételével, Kik örökösödés ’s birtoklás által honosultak, – többnyire Zemplén Megyéből, azon különös következménnyel, hogy a tót ajkúak Zalkod, Viss, és Kenyézlő Községekbe kerülve az itt lakott magyaroktól a magyar szót csak külön hamar eltanulván, anya nyelvöket meg tagadták és a másod nemzedék már azonos volt a magyarsággal.

6. Irásbeli hagyományok a név eredetéről nincsenek. –

7. Zalkod Község határa lapály és szelid emelkedésű vonulatokból áll: a Községtől délre hosszas homok domb „*szeg farka*” nevezett alatt; mert ez mint egy védfal az ár víz ellen. – Hajdanában pedig a mondás szerént Zalkodtól Tokaj felé ör helyet képezve hadjáratkor Béla-András Királyok öszve csapásánál; ennek emlékei most is kerülnek elő napfényre, fegyver töredékek, ló szerszámok előkerülése által. „*Szederkény*”, „*Czenyér*”, „*Hétnyárfa*” a – „*szegfarkát*” délre követő lapályok, közöttök „*Kender áztató*”, „*Divér*”, „*Határ ér*” nevű erekkel, melyek csak ár vizkor tartalmaznak vizet, és esős idő járásban, különben szárazok. – A határ ér Zemplén Megyétől határozza a határt. – „*Álló tó*” a *fenyér* és *hétnyár* fa lapály földek között szinte oly körülmények között tartalmaz vizet.

„Kis mező” a falut köti össze a fentebbi térekkel. – itt a *Kis mezői Kút* is, nem a legjobb ivó vízzel.  
„Baloítató” a falú mellett közvetlen, gyakran kiszárad. – a falu és a tó között egy Kút van, mely a leg jobb ivó vizet tartalmazza.

„Nyak vágó” *Érkece, Jakabdomb, görbe ér*, lapos és dombos fekvésűek.

„Galambos”, *agyagástó, Hosszú hát, Dürgő, Közép Düllő* szelid emelkedésű szántó földek, észak Keletnek a Községtől.

„Kucsmár” leg magasabb homokdomb a határba a falutól északnak; ettől a falu felé „*Jú állás*” „*Kis lapos*” „*Nagy lapos*” és dombos változatossággal vissza egész a faluig. –

„Bánkodó” „*Répasor*” „*Csenke*” „*Divér járó*” „*Tölgyes*”, dombal, lapállal váltakozó szántó földek, a Csenke és a Répa sor düllők között egy kis tó „*Kalitka*” nevezetű, gyakran egészen kiszárad. – A Csenke nyugoti oldalán *Szigetlapos*, lapályos hely. – Mind ezen düllőknek történelmi adataik ösmeretlenek. –

Kriston Lajos mp  
körjegyző.



## **DIE GEMEINDEN VON UNTER-BODROGKÖZ UND OBER-TAKTAKÖZ IN DEM HANDSCHRIFTLICHEN ORTSNAMENSVERZEICHNIS VON FRIGYES PESTY AUS DEM JAHRE 1864**

Mitte des vergangenen Jahrhunderts wurde mit dem Sammeln geographischer Namen begonnen. Nach einigen anfänglichen Versuchen (Imre Révész, Péter Mándy) stellte 1863 der Akademiker Frigyes Pesty den Plan für eine landesweite Sammlung zusammen, gab die Fragepunkte vor und erteilte Ratschläge für das Sammeln. Pesty meinte, daß das alles in kurzer Zeit zu Ende gebracht werden könnte. Doch er hatte nicht mit dem Verwaltungsmechanismus gerechnet. Der Statthalterrat verschickte an alle Obergespanne die notwendige Menge an Fragebogen in Ungarisch wie auch in den Sprachen der einzelnen Nationalitäten. In den Komitaten wurde die Leitung dem ersten Untergespan anvertraut, darauf folgten der Oberstuhlrichter und der Stuhlrichter, der wiederum die Bogen an die Notare, Richter und Seelsorger der einzelnen Gemeinden verteilte. Die ausgefüllten Fragebogen mußten dann den gleichen Weg noch einmal in umgekehrter Richtung zurücklegen. Wie erfolgreich eine Sammlung war, das hing demzufolge von der Gewissenhaftigkeit der Stuhlrichter ab. Daher kam es vor, daß der Name des einen oder anderen Ortes auch zweimal niedergeschrieben wurde.

Mit seinen Fragepunkten wollte Frigyes Pesty (kurz gefaßt) folgendes erfahren: 1. „Namen des Komitates, des Gebietes, des Kreises und des Sitzes, zu dem die Gemeinde gehört.“ 2. „Wieviele verschiedene Namen hat die Gemeinde jetzt, welcher Name ist nur örtlich gebunden, welcher ist im ganzen Land verbreitet?“ 3. „Hatte die Gemeinde eine andere Bezeichnung? Oder wurde ihr jetziger Ortsname nur anders geschrieben oder gedruckt?“ 4. „Wann wurde die Gemeinde zuerst erwähnt?“ 5. „Von wo aus wurde sie besiedelt?“ 6. „Was kann man aus dem Allgemeinwissen, aus schriftlichen oder mündlichen Überlieferungen über den Ursprung und den Sinn des Namens erfahren, in Bezug auf den Ortsnamen in gleich welcher Sprache?“ 7. „Andere topographische Namen aus der Gemarkung der Gemeinde“ Auf diese Fragen hatten die Notare von drei Orten in Unter-Bodrogköz (Kenézlő, Viss und Zalkod) sowie von sechs Gemeinden in Unter-Taktaköz (Báj, Csobaj, Prügy, Taktakenéz, Tardos und Tiszaladány) zu antworten. Sie kamen ihrer Aufgabe gewissenhaft nach und antworteten entsprechend ihrer Bildung und ihrer Ortskenntnisse auf die Fragen.

Bis 1950 gehörten diese Orte zum Komitat Szabolcs, deshalb ist auch ihre Beschreibung in den Dokumenten des Komitats Szabolcs aufzufinden. Daß das Niveau der Sammlung nicht gleichförmig ist, ist wohl selbstverständlich. In den Beschreibungen steht nur das, was der Schreiber persönlich für wichtig erachtete, daher sind sie oft recht subjektiv angelegt. Doch es muß auch gesagt werden, daß wir mit Hilfe dieser Sammlung heute auch unsere Kenntnisse in Landeskunde, Geschichte, Ethnographie, Geographie und Philologie erweitern können. Viele Namen existieren heute nicht mehr. Daß sie nun nicht in Vergessenheit geraten, ist vor allem der Initiative von Frigyes Pesty zu verdanken.

*Lajos Mizser*